

Elk kind in een gezin

Nederlanders in actie voor een goede opvang van kinderen in Afrika

Verslag bijeenkomst 11 mei 2015

Op 11 mei 2015 hebben het Better Care Network Netherlands, Stichting Wereldkinderen en Stichting Vrienden van Give a Child a Family een bijeenkomst georganiseerd voor stichtingen/particuliere initiatieven (PI) over de vraag hoe in Afrika de overgang gemaakt kan worden van de opvang van kwetsbare kinderen in tehuizen naar opvang van deze kinderen in (pleeg)gezinnen binnen de gemeenschap. Ruim 60 geïnteresseerden namen deel aan deze bijeenkomst. Aanleiding voor deze bijeenkomst is de conferentie die van 9-12 juni 2015 in Johannesburg over dit onderwerp wordt georganiseerd. De conferentie is een initiatief van Give a Child a Family Zuid-Afrika, partner van de Nederlandse Vriendenstichting en van Stichting Wereldkinderen.

De bijeenkomst is vooral bedoeld als debatavond, aldus de facilitator, Bep van Sloten. Verschillende PI zullen vertellen over hoe zij in de praktijk met die overgang naar 'family based care' bezig zijn. Twee jonge mensen uit Afrika zullen vertellen over hun persoonlijke ervaringen over wat het betekent als je als kind niet langer in je thuissituatie kunt blijven en elders opgroeit. Als opwarmer vraagt Bep de deelnemers om terug te gaan naar hun kindertijd en zich voor te stellen wie je toen was, waar je was, hoe je leefomgeving eruit zag. Wat zou je willen als je daar uitgehaald werd door de politie of maatschappelijk werker? De antwoorden die gegeven werden varieerden van oma tot het gezin van een goede vriendin. Niemand noemde een kindertehuis, omdat dat gevoelens van angst, eenzaamheid, onzekerheid oproep. 'Toch steunen en financieren we kindertehuizen, terwijl het als het om onszelf zou gaan de laatste plek is waar we naar toegebracht zouden willen worden', aldus Bep van Sloten. Daar gaat deze avond over. 'Hoe krijgen we het voor elkaar dat kinderen in Afrika daar ook niet naar toe hoeven, omdat er alternatieven zijn. Het is geen gemakkelijke opgave en vraagt heel veel van de mensen die het kind willen opnemen in hun gezin en gemeenschap. Daarom is het belangrijk met elkaar ervaringen te delen en van elkaar te leren'.

De ervaring van Give a Child a Family, Zuid Afrika

Leo Mosselman, bestuurslid van de Stichting Vrienden van Give a Child a Family, vertelt waarom hij vriend geworden is van Give a Child a Family (GCF), een organisatie actief in Kwazulu Natal in Zuid Afrika. De kinderen die door de politie of maatschappelijk werk uit hun gezin worden weggehaald blijven tegenwoordig zo kort mogelijk in het tehuis. GCF is gestart omdat de politie aanklopte bij een domineesechtpaar met de boodschap dat er tieners in de gevangenis zaten die er niet thuishoorden. Zij richtten voor deze kinderen een opvanghuis in en er kwamen verzoeken om meer kinderen op te vangen. GCF was een feit. Gaandeweg zag de organisatie dat langdurig verblijf in het tehuis nadelig voor de kinderen was. Bovendien bleef de toestroom van kinderen groot. Er werd gestart met een alternatieve vorm van kinderopvang: terugplaatsing bij ouders, familie, pleegouders in de gemeenschap. Met vallen en opstaan heeft GCF een methode ontwikkeld waarbij pleegouders worden geselecteerd en getraind, maatschappelijk werkers de uitgeplaatste kinderen blijven volgen, gemeenschappen worden versterkt en kinderen worden gematched met een pleegouder waarmee het klikt. GCF wil uit huis geplaatste kinderen zo kort mogelijk in de noodopvang laten verblijven. Dit is lastig met de *special needs* kinderen. Zij verblijven wel (veel) langer in het opvangtehuis, omdat het heel lastig is om pleegouders te vinden. De organisatie bestaat al twintig jaar als NGO (Niet Gouvernementele Organisatie) en is vanwege haar goede werk

aangaande kwetsbare kinderen en versterking van gezinnen, recent door de Z-Afrikaanse overheid erkend als 'Child Protection Organisation'. GCF heeft inmiddels 360 ouderparen gescreend en getraind, die klaarstaan om pleeggezin te zijn.

www.gcf-vrienden.org

Het persoonlijke verhaal van Ntombi Qoyi

Het is de eerste keer in haar leven dat Ntombi aan een publiek over haar leven verteld. Zij is een jonge Zuid Afrikaanse vrouw van 25, afkomstig uit KwaZulu Natal. Zij werkt nu in Nederland als au pair in een gezin. Op haar 13^e liep ze weg van huis, omdat er in het gezin veel geweld was en ze haar leven niet zeker was. Ntombi kwam bij GCF, maar wilde niet naar een pleegoudergezin. Ze maakte veel omzwervingen in kindertehuizen. Op haar 17^e keerde ze op eigen verzoek terug naar GCF, omdat er geen enkele plek voor haar was en ze zich daar toch het beste had gevoeld. Ntombi ging naar school, naar de universiteit. Heel geleidelijk leerde ze weer mensen te vertrouwen. Ze kwam terecht in een pleeggezin waar ze een vast basis kreeg en vond. De band met het pleeggezin groeide. Ze heeft in het gezin bij haar pleegmoeder alles geleerd over zich veilig en onveilig voelen, telkens weer een muur optrekken en weer neerlaten, telkens weer emoties wegduwen en dan weer toelaten. Alles leren bespreken. Ze besluit met: "*Now I know where home is*".

Het persoonlijke verhaal van Stephen Ucembe

Stephen komt uit Kenia en was 6 toen zijn vader hem naar een kindertehuis stuurde. Hij bleef daar tot zijn 19^e. Stephen vertelt vooral wat het opgroeien in een kindertehuis met hem heeft gedaan. En met vele andere kinderen die nu jong volwassen zijn. In het kindertehuis kreeg hij voeding, een bed en er was een slaapzaal voor 150 kinderen met 2 verzorgers. Al het materiële was aanwezig. Het grootste gemis uit zijn kindertijd is het gemis van emotionele binding en liefde. Er wordt wel gezorgd, maar het is zorg gericht op eten, kleding, school. Hij leerde te verharderen, nooit te huilen en om bekeken te worden door bezoekers. Mensen kwamen en gingen. "*We were like animals in a zoo*". Jongens en meiden werden gescheiden. Na 6 jaar kon hij absoluut niet meer praten met zijn zus, die in hetzelfde kindertehuis 'woonde'.... Hoe langer je zonder gezin bent, hoe meer je voelt dat je ook zonder gezin kan, zegt hij.

Zijn grootste kritiekpunt is dat kindertehuizen steeds meer op ondernemingen gaan lijken. Materieel wordt veel voor de kinderen gedaan. Als ze 18, 19 zijn moeten ze vertrekken. Ze zijn te oud geworden. Dit is voor vele adolescenten de eerste keer dat ze de wereld buiten het tehuis leren kennen. Een wereld die materieel vaak armer is dan de wereld in het kindertehuis. Achter de glimlach van de kinderen in een tehuis, worstelen ze met hechting en ook al haalde hij bijvoorbeeld zijn middelbare school diploma waarna hij werd 'ontslagen' uit het huis op zijn 18^e, het voelde alsof hij nergens hoorde, bij niemand. "*I was 19 and the world was new to me*". Hij moest nog alles leren over geld, op kamers gaan wonen en zelfstandig zijn. Stephen pleit ervoor dat de gemeenschap weet dat deze kinderen er zijn. Hij houdt het publiek voor: "*If you see a child, see the young person as well*".

Stephen heeft een organisatie opgericht van voormalige 'wees'kinderen, Kenya Society of Careleavers, en zet zich er nu voor in dat kinderen niet meer in een tehuis worden geplaatst, omdat er betere alternatieven zijn. www.kesca.org

De ervaring van Kids Care Kenia

Kids Care Kenia (KCK) is een project dat door Lisette en Gerard Geenen is in opgezet vanwege hun grote betrokkenheid bij de kinderen van Kenia. Ze zijn het project gestart in een van de armste rurale gebieden en pas nadat ze uitgebreid gesproken hadden met de overheid, maatschappelijke organisaties, SOS-kinderdorpen, diverse kindertehuizen etc. Omdat in Nederland thuiszorg heel normaal is, en omdat de Keniaanse overheid hen op het spoor heeft gezet om een ondersteuningsproject voor kwetsbare gezinnen te starten zodat de kinderen in hun eigen omgeving kunnen blijven, hebben ze gekozen voor 'homebased

care'. Groot voordeel is dat dit ook aansluit op de traditionele opvang van kinderen binnen breed familieverband. Vooral grootouders (oma's) bieden een thuis aan kleinkinderen die alleen zijn komen te staan.

KCK werkt in 24 gemeenschappen, waarbij in elke gemeenschap de 5 armste gezinnen worden geselecteerd die financiële en sociale ondersteuning krijgen. Die gezinnen worden ondersteund door vooraf getrainde vrijwilligers uit de eigen gemeenschap. Het professionele team van 25 mensen en de ongeveer 100 vrijwilligers, vormen de organisatie. Aan de steun aan deze gezinnen zijn enkele voorwaarden verbonden, bijvoorbeeld dat alle kinderen ouder dan 4 naar school gaan en ouders gemotiveerd en verantwoordelijk zijn om mee te werken aan verbeteringen.

Ze geven aan dat het starten met thuiszorg in deze regio geen gemakkelijk proces was. Waar heel veel tijd in is gaat zitten is het vooronderzoek en netwerken met allerlei organisaties en instanties in de omgeving van het project. En natuurlijk ook met de gemeenschappen. Ze hebben dat onderschat en willen dat graag aan het publiek meegeven.

Uiteraard zijn er ook de nodig uitdagingen bij het opzetten van zo'n project. Bijvoorbeeld het samenwerken met de overheid. Ze zijn erg welwillend, maar beperkt in hun mogelijkheden. Daarom blijft het vaak bij ja zeggen en toch niets doen. De financiering voor zo'n groot project is ook een grote zorg. En waar leg je de grens bij de ondersteuning van de gezinnen? Ze hebben de beschikking over ervaren sociale werkers, maar moeten daarnaast toch alles zelf uitvinden. Een hele opgave, maar wel een die grote voldoening geeft.

www.kidscarekenia.nl

Vragen en discussie

De volgende vragen worden aan de inleiders gesteld:

- Give a Child a Family: Hoe komt GCF aan de pleeggezinnen? Wat is de rol van de overheid in Zuid Afrika? Is er ook pleegzorg of een pleeggezin voor een 18-jarige als hij of zij dat nog heel hard nodig heeft?
 - GCF werft gezinnen via de kerken en dorpschefs in rurale gemeenschappen in KwaZulu Natal. De Zuid-Afrikaanse overheid betaalt elke pleegouder per pleegkind circa € 25 per maand voor verzorging. De overheid stelt strenge eisen aan de selectie; eisen waar GCF aan voldoet. Zij heeft het predicaat CPO (Child Protection Organisation). Een pleegouder moet het kind kunnen onderhouden. Dat is soms een drempel voor mensen die op zich graag een kind willen opnemen. GCF versterkt gemeenschappen zodat geïnteresseerde ouders een inkomen kunnen verwerven. De bijdrage van de overheid stopt op de 18^e verjaardag van een kind. Er zijn pleegouders, ook soms alleenstaande, die bereid zijn een tiener op te nemen, maar het is inderdaad soms moeilijk om specifiek voor die leeftijdsgroep iets te organiseren.
- Kids Care Kenia: Hoe is KCK erkend in Kenia en werkt het naar overdracht en afronding van haar werk toe? Waarom 5 gezinnen per dorp? Wat doe je als een ander kind op de stoep staat?
 - KCK is een Trust in Kenia. Per dorp worden 5 zeer kwetsbare huishoudens begeleid door 5 vrijwilligers, die getraind zijn door één maatschappelijk werker (professional) van het ontwikkelingscentrum dat KCK heeft opgericht. Het is de bedoeling dat deze gezinnen na 3 jaar eigenstandig vooruit kunnen, zodat er 5 nieuwe gezinnen geselecteerd kunnen worden. In Kenia heeft de Wereldbank i.s.m. de overheid een programma waarbij per gezin €15 wordt bijgedragen. KCK richt zich op gezinnen die geen enkele steun krijgen en verstrekt zelf de €15. Verzoeken komen via de dorpsoudste. Dit jaar richt KCK zich op gehandicapte kinderen, omdat die het meest in de kou staan. Voor specialistische zorg wordt met een ziekenhuis samengewerkt en voor elk kind

wordt een dossier aangelegd. KCK wil de overheid confronteren met de toestroom van kinderen; hen bewust maken dat er ook van die kant echt iets moet gebeuren. In 2016 wil KCK de focus op jonge moeders leggen. Zij denken inmiddels ook na over de manier waarop zij het programma helemaal gaan overdragen. Met Wilde Ganzen wordt gesproken over capaciteitsversterking.

- Stephen Ucembe: Wat doe jij persoonlijk voor de kinderen die in kindertehuizen verblijven? Is er een organisatie die jong volwassenen in Kenia steunt, die in tehuizen wonen? Wat doet die organisatie?
 - De Kenya Society of Careleavers is door Stephen opgericht. Deze organisatie traint jong volwassenen in levensvaardigheden m.b.t. relaties, omgaan met geld en kwetsbaarheid (ook specifiek gericht op meisjes) bijvoorbeeld. Er wordt aan hun gevoel van eigenwaarde gewerkt. Daarnaast lobby'd de organisatie voor andere vormen van zorg voor kinderen. Niet alleen hier, nu hij aan het ISS studeert, maar ook in Kenia. Hij vraagt speciale aandacht voor de positie van jonge meisjes. Als zij het tehuis verlaten kunnen ze snel in handen vallen van verkeerde personen. In tehuizen traint hij kinderen over hun rechten.

De **discussie** draait om de volgende 2 stellingen:

1. *Wanneer kinderen uit huis geplaatst worden, moeten ze een stem hebben in waar ze terecht komen*
2. *Afrika is niet klaar voor de omschakeling naar gezinszorg voor kinderen*

Er volgt een levendige discussie waarbij deelnemers met rode en groene kaarten aangeven of ze het met de stelling eens zijn.

De eerste stelling wordt in eerste instantie door een deelnemer als onzinstelling gekwalificeerd, omdat kinderen geen enkele keus hebben als ze uit huis worden gehaald. De keuze om ze uit huis te plaatsen is namelijk al gemaakt. Ze worden gewoon weggeplukt en hebben geen inbreng. Gaat het om de situatie daarna, wanneer ze vanuit de crisisopvang naar elders gaan, wordt er dan met de kinderen gepraat? En met de opa's, de oma's, de familie? GCF: er wordt zeker met de omgeving van het kind gepraat. En met het kind zelf. Zeker als het al wat ouder is. Het beleid van GCF is dat een kind alleen met instemming wordt uitgeplaatst naar een pleeggezin. Niet alle kinderen willen dat, zoals Ntombi bijvoorbeeld.

Bep: er is ook een wettelijke basis die zegt dat kinderen in hun eigen omgeving moeten opgroeien en kinderen een stem hebben in waar ze naartoe gaan. Zie de Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor kinderen (in 2009 verwelkomd door de VN) en het handboek voor de implementatie ervan "Moving Forward". De Afrikaanse variant daarvan is nog duidelijker: eerst bepalen of een kind binnen de familie kan worden opgevangen. Veel Afrikaanse landen hebben dit ook uitgewerkt in nationale wetgeving. Het probleem is de praktijk. Die staat vaak haaks op de wetgeving. Kinderen worden heel vaak toch nog in een kindertehuis ondergebracht, waar ze dan op hun 17^e of 18^e uit weg moeten.

Uit de zaal komen verschillende reacties: 'je moet het kind wel horen, je moet willen weten wat het kind wil, want anders gaat het faliekant verkeerd'. En: 'het moeilijkste stuk is de reïntegratie van het kind en zeker de jongvolwassene; bij het verlaten van het kindertehuis gaan ze altijd eerst op zoek naar hun familie, hoe onbekend die ook is geworden.' Aan Ntombi wordt gevraagd hoe zij tegen deze stelling aan kijkt. "Ik wilde niet naar een gezin en ze luisterden naar me. Daarom kon ik in tweede instantie terug. Hadden ze me gedwongen

was het veel erger geweest, ook al heb ik eerst de verkeerde keus gemaakt. Nu zat ik niet in de val, maar kon ik terug.”

De tweede stelling leidde tot een interessante discussie. Bij handopsteken lagen de meningen verdeeld. Het voorbeeld Namibië werd genoemd. Er zijn onvoldoende gezinnen; alcoholisme is wijdverbreid; er zijn scherpe tegenstellingen tussen de blanke en de zwarte bevolking. Dit maakt het te complex om nu al om te schakelen. Anderen benadrukken dat Afrika er altijd klaar voor is geweest omdat het opvangen van kinderen binnen de familie juist aansluit bij de cultuur en de traditie. Daar moet je op teruggrijpen om van daaruit de alternatieve vorm van opvang op te bouwen. Er wordt ingebracht dat je dat ook niet in je eentje moet doen. Je hebt andere organisaties nodig, net als de overheid, die is namelijk officieel verantwoordelijk hiervoor. Het gaat lang niet altijd van een leien dakje, maar het levert toch veel op. Dat is ook de ervaring van KCN.

Druk uitoefenen op de (lokale) overheid is sowieso iets dat er altijd bij hoort, want zonder hen lukt het al helemaal niet. De vraag wordt gesteld of we met al onze initiatieven niet bezig zijn de overheid juist lui te maken. We doen dingen die eigenlijk hun verantwoordelijkheid zijn. Eén manier die naar voren wordt gebracht om hier iets aan te doen is, om niet als Nederlandse PI het voortouw te nemen, maar juist de lokale mensen, de maatschappelijk werkers het lobbywerk te laten doen. Dan komt het veel meer van binnenuit. Het probleem is ook vaak dat de lokale overheid welwillend is en iets wil doen, maar de middelen niet heeft. Het loopt vast op de bestuurslaag daarboven of de nationale overheid. Die moet aangesproken worden, zeker als er ook corruptie in het spel is en de middelen het lokale niveau niet bereiken. Wat het ook lastig maakt, aldus een andere reactie, is dat het niet aantrekkelijk voor ons is om lobbyactiviteiten gericht op de overheid in onze nieuwsbrief te zetten. Dat levert beslist geen sponsors op. Integendeel. Lobbyen is niet onze taak, maar die van onze overheid en van de grote organisaties als UNICEF, Save the Children ed. Die hebben ook de omvang om dat te doen.

Een ander brengt hier tegen in dat tegelijkertijd een kinderhuis vaak ook een soort bedrijfje is met eigen belangen. Dat maakt de ombouw naar family-based care soms óók lastig. Een overheid die kinderhuizen blijft toestaan is dan juist weer makkelijk.

Vanuit een grote organisatie komt de opmerking dat de PI's veelal in isolatie opereren. Het is te gemakkelijk om voor de lobby naar de groten te wijzen. Het lijkt er soms zelfs op dat de eigen boodschap en eigen achterban worden afgeschermd. Er zijn 8.000 a 10.000 stichtingen in Nederland waartussen vaak een vorm van wantrouwen heerst. Willen we serieus werk maken van de omslag is het echt van groot belang om samen te gaan werken én samen te gaan lobbyen.

De facilitator eindigt de discussie met de constatering dat het een heel nuttige avond is geweest. De aftrap voor het debat is gegeven en het vervolg zal er zeker komen.

Ook in Afrika zal een soortgelijk debat op gang moeten worden gebracht. Dat is ook het doel van de conferentie in Johannesburg. Probeer je lokale partner daar naar toe te krijgen. Er zijn kosten aan verbonden, maar wellicht kunnen die gesponsord worden.

Voor meer informatie of vragen

Stichting Vrienden van Give a Child a Family
Leo Mosselman/Marjan Stoffers
leomosselman@gmail.com
mjcstoffers@gmail.com
www.gcf-vrienden.org

Kenya Society of Careleavers
Stephen Ucembe
www.kesca.org

Kids Care Kenia
Gerard en Lisette Geenen
info@Kidscarekenia.nl
www.kidscarekenia.nl

Better Care Network Nederland
Coordinator, Lotte Ghielen
info@bettercarenetwork.nl
www.bettercarenetwork.nl

Wereldkinderen
Margot Klute
klute@wereldkinderen.nl
www.wereldkinderen.nl

Informatie over de conferentie in Johannesburg is te vinden in de PowerPoint presentatie.